

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA*

*A Reading on the US Arctic Strategy Document in the Context of the
Increasing Importance of Arctic Geopolitics*

Mehmet Seyfettin EROL**

Öz

Küresel iklim değişikliğinin uluslararası politikaya olan yansıması, Kuzey Kutbu bölgesindeki buzulların erimesi nedeniyle yeni su yollarının oluşması üzerinden şekillenmekte ve bu da büyük güçler arasındaki rekabette Arktik jeopolitiğini her geçen gün daha önemli bir bölge haline getirmektedir. Bölgenin önemli enerji kaynaklarına da ev sahipliği yapması, küresel iddiaları bulunan devletleri, Arktik jeopolitiğiyle yakından ilgilenmeye itmektedir. Nitekim ABD de 2022 yılının Ekim ayında Arktik Bölgesi'ne odaklanan ilk ulusal strateji belgesini yayınlamıştır. Bu makalede de Arktik Bölgesi'nin artan jeopolitik önemi, Beyaz Saray tarafından yayınlanan söz konusu belge çerçevesinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arktik Bölgesi, ABD, Jeopolitik, Kuzey Kutbu, Strateji Belgesi.

Abstract

The reflection of global climate change on international politics is shaped by the formation of new waterways due to the melting of glaciers in the Arctic region, and this makes Arctic geopolitics an increasingly important region in the competition between great powers. Because the region also contains significant oil resources, states with global claims are keenly interested in Arctic geopolitics. As a matter of fact, in reality, the USA released its first national strategy document focusing on the Arctic Region in October 2022. In this article, the increasing geopolitical importance of the Arctic Region is examined within the framework of the document published by the White House.

Keywords: Arctic Region, USA, Geopolitics, North Pole, Strategy Paper.

---

* **Makale Geliş Tarihi:** 15.12.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 23.12.2022

** Prof. Dr., Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: mserol@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8358-7326.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Soğuk Savaş esnasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Sovyetler Birliği'nin liderlik ettiği Varşova Paktı ülkelerine karşı, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) çerçevesinde Batı Bloku'na liderlik etmiştir. Bu süreçte Washington yönetimi, hegemonyasını Batı'ya kabul ettirmiş ve uluslararası sistemdeki iki başat güçten biri olarak konumlanmıştır.¹ Batı Dünyası'na ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel anlamda liderlik eden ABD, özellikle de küreselleşmenin etkisiyle Soğuk Savaş'tan zaferle ayrılan taraf olmuştur. Çünkü 1991 yılına gelindiğinde, Sovyetler Birliği dağılmış ve böylelikle ABD, "tek küresel süper güç" haline gelmiştir.²

Washington yönetimi, Soğuk Savaş'ta elde ettiği zaferi, jeopolitik olarak taçlandırmak istemiş ve dünyanın her bölgesinde varlık gösteren, yaşanan gelişmeleri takip eden ve gerektiğinde yönlendiren bir aktör olarak konumlanmaya çalışmıştır. Bu anlamda ABD'nin tek küresel süper güç olma konumunu sürdürme hedefi,³ uluslararası sistemin başat gücü olma vasfını sürdürmek şeklinde tezahür etmiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın ardından ABD merkezli olarak tek kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır.

Söz konusu düzen, Francis Fukuyama tarafından "Tarihin Sonu"nun⁴ ilan edilmesi gibi gelişmeleri beraberinde getirmişse de 2000'li yıllarla birlikte ABD merkezli tek kutupluluğa karşı çok kutupluluk arayışlarının ön plana çıktığı görülmüştür.⁵ Nitekim Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS gibi yapılar da bu amaçla kurulmuştur.

1 Serpil Gündül, "Amerika Birleşik Devletleri'nin NSC-68 Çerçevesinde Uyguladığı Soğuk Savaş Stratejisi ve Türkiye'ye Yansımaları", *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 2021, s. 291.

2 Zbigniew Brzezinski, *Tercih*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2005, s. 17.

3 Kadir Ertaç Çelik, *ABD Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Türkiye*, Astana Yayınları, Ankara 2022, s. 135.

4 Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" iddiası hakkında detaylı bilgi için bkz. Francis Fukuyama, "Tarihin Sonu mu?", *Tarihin Sonu mu?*, Mustafa Aydın, der., Vadi Yayınları, Ankara 2005

5 Kemal Çiftçi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: "Rıza"ya Dayalı "Hegemonya"dan "İmparatorluk" Düzenine", *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 2009, s. 204.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

Bu anlamda Vladimir Putin'in Rusya Devlet Başkanı olmasının ardından Moskova yönetiminin "Soğuk Savaş travmasını" aşarak çok daha özgüvenli politikalar geliştirdiği görülmüştür. Bu da bir anlamda ABD'nin Soğuk Savaş esnasındaki "ötekisi"nin yeniden canlanması olarak yorumlanabilir.

Diğer taraftan 1970'li yıllardan itibaren modern kapitalist sisteme uyum sağlayan Çin de "Büyük Çin Mucizesi" şeklinde ifade edilen ekonomik büyümesini Şi Cinping'in Çin Devlet Başkanı olmasından sonra jeopolitik hedeflere yönlendirmiş ve özellikle de 2013 senesinde açıklanan Kuşak-Yol Projesi, Pekin yönetiminin koridorlar üzerinden egemenlik mücadelesi yürüttüğü bir süreci başlatmıştır.⁶ Zaman içerisinde Çin, ABD'nin küresel liderliğine meydan okuyan "challenger" şeklinde yorumlanmıştır.⁷

Böylesi bir ortamda ABD, yeni meydan okumalar ve yeni sınamalar karşısında hegemonyasının iki temel sac ayağı olan Avrupa ve Asya-Pasifik bölgelerindeki müttefikleriyle ilişkilerini derinleştirme ihtiyacı hissederken; rakiplerinden gelecek meydan okumaları sınırlandırmanın da yollarını aramaktadır. Bu kapsamda Washington yönetiminin koridorların ve enerji kaynaklarının kontrolüne odaklandığını ifade etmek mümkündür.

Küresel ısınmaya paralel olarak hem yeni deniz rotalarının oluşması bakımından hem de enerji kaynakları açısından ön plana çıkan bölgelerden biri de Arktik Bölgesi'dir.⁸ Nitekim ABD, 2022 yılının Ekim ayında ilk kez söz konusu bölgeye yönelik strateji belgesi yayınlamıştır.⁹ Bu da Washington yönetiminin bölgeye olan ilgisinin artacağına işaret etmektedir. Bilhassa 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından İsveç ve Finlandiya'nın uzun yıllar başarıyla uyguladıkları tarafsızlık politikasını

6 Kadir Ertaç Çelik-Doğacan Başaran, "Empire Tendencies of USA within the Context of Asia-Pacific Policy and China: An Analysis of Trump Doctrine", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 2019, s. 35.

7 Kadir Ertaç Çelik-Mehmet Seyfettin Erol, "Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2019, s. 13.

8 Esra Vardar Tutar-Seçkin Arpalier, "Uluslararası İlişkilerde Yeni Rekabet Alanı Olarak Arktik", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(1), 2020, s. 21.

9 "National Strategy for the Arctic Region", *The White House*, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.11.2022).

terk ederek NATO üyeliğine başvurmaları, Baltık Denizi ülkelerinin ABD nezdindeki önemini arttırmış ve Washington'un NATO aracılığıyla Baltıklar üzerinden Arktik açılımı yapabileceği bir zemin oluşturmuştur. Zaten 2022 senesinin Ekim ayında yayınlanan belgede Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisi bulunmaktadır.

Bu makalede de ABD'nin Artık Bölgesi üzerine yayınladığı strateji belgesi incelenmekte ve söz konusu bölgenin artan jeopolitik önemine odaklanılmaktadır. Türkçe literatüre bakıldığında, Arktik jeopolitiğine ilişkin çalışmaların son yıllarda yeni yeni popülerleştiği görülse de alanda ciddi bir boşluk vardır. Daha da mühimi, makalenin odak noktasını teşkil eden strateji belgesini irdeleyen akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple de makale, literatürdeki boşluğun giderilmesine yönelik mütevazı bir katkı yapmayı hedeflemektedir.

Türkçe ve İngilizce kaynaklar üzerinden literatür taraması ve belge incelemesi yöntemiyle kaleme alınan makale, iki bölümden oluşmaktadır. Makalenin birinci bölümünde Arktik jeopolitiği anlatılırken; ikinci bölümünde ise Beyaz Saray tarafından 2022 yılının Ekim ayında yayınlanan "Arktik Bölgesi İçin Ulusal Strateji" başlıklı belge incelenmektedir.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİ

Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtalarının en yakın olduğu coğrafi bölge, Arktik Bölgesi'dir. Bölge, 66. kuzey paraleli ile Kuzey Kutup noktası arasındaki sahayı kapsamaktadır. 9 milyon km²'sini karaların oluşturduğu bölge, yaklaşık 27 milyon km²'ye tekabül etmektedir.¹⁰

10 Alp Yüce Kavas, "Soğuk Savaş Sonrası Arktika Bölgesi Jeopolitiği ve Bölgesel İş Birliği Potansiyeli", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2019, s. 28.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

Bölgede ABD, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Kanada, Norveç ve Rusya bulunmaktadır.¹¹ Özellikle de 21. yüzyılın en ciddi güvenlik sorunlarından biri olan küresel ısınmaya¹² bağlı olarak buzulların erimesi, bölgenin jeopolitik önemini arttırmaktadır. Hatta bu yüzden 21. yüzyılın "Arktik Yüzyılı" olacağı yönünde iddialar da söz konusudur.¹³ Zira buzulların erimesiyle birlikte yeni deniz rotaları oluşmakta ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle bölgedeki hidrokarbon rezervlerine ulaşmanın kolaylaşacağı düşünülmektedir.¹⁴

Arktik rotası sayesinde Asya ile Avrupa arasındaki erişimin Hint Okyanusu-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı-Akdeniz-Cebelitarık güzergâhına kıyasla önemli ölçüde azalacağı söylenebilir. Böylece yakıt ve zaman tasarrufu sağlanacak ve deniz haydutluğu gibi riskler bertaraf edilecektir.¹⁵ Bu kapsamda Arktik Bölgesi'nde dört ana rotanın bulunduğu ifade edilebilir. Söz konusu güzergâhlar ise şunlardır:¹⁶

- Kuzey Deniz Rotası: Doğu Asya'dan Batı Avrupa'ya Süveyş Kanalı üzerinden gerçekleşen deniz ulaşımını 21.000 km'den 12.800 km'ye indirmesi öngörülen ve 10-15 günlük zaman kazandıracığı düşünülen rotadır. Rusya'nın Arktik politikasının da temelini Kuzey Deniz Rotası'nın kontrolü oluşturmaktadır.¹⁷
- Kuzeybatı Geçidi: Kanada ve ABD kıyılarından geçen güzergâh, 2020'li yıllarla birlikte her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.

11 Onur Limon, *Arktika Jeopolitiği-1*, Efe Akademi, İstanbul 2020, s. 98.

12 Bilal Karabulut, "Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek", *Karadeniz Araştırmaları*, 6(23), 2009, s. 2.

13 Oran R. Young, "The Age of the Arctic", *Foreign Policy*, 61, 1986.

14 Michael Byers, *Who Owns the Arctic?*, Douglas&McIntyre, Vancouver 2009, s. 19.

15 Ferhan Oral, "İklim Değişikliğinin Küresel Deniz Ticaretine Etkileri", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/iklim-degisikliginin-kuresel-deniz-ticaretine-etkileri/>, (Erişim Tarihi: 15.11.2022).

16 Aynı yer.

17 Prokhor Tebin, "The New Naval Doctrine of Russia", *Valdai Discussion Club*, <https://valdaiclub.com/a/highlights/the-new-naval-doctrine-of-russia/>, (Erişim Tarihi: 16.11.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

- Transpolar Deniz Rotası: Bering Boğazıyla Rusya'nın Murmansk oblastını bağlaması düşünülmektedir. Halihazırda kullanışlı olmayan rotanın işlenmesi için aktörlerin buzkıran gemiler üzerinden ciddi yatırımlar yapması gerekmektedir. Fakat küresel ısınmaya paralel olarak ilerleyen dönemlerde aktif bir biçimde yararlanılan bir rotaya dönüşme olasılığı bulunmaktadır.
- Arktik Köprü: Köprüsü: Rusya'nın Murmansk, Norveç'in Norvik ve Kanada'nın Churchill limanlarını birbirine bağlaması hedeflenmektedir.

Yukarıda ifade edilen güzergahlar ve bölgenin zengin yer altı kaynaklarını, Arktik Bölgesi'ni bir güç mücadelesi alanına dönüştürmektedir. Bu anlamda bölgesel işbirliğinin Arktik Konseyi üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Söz konusu konsey, 19 Eylül 1996 tarihinde Ottawa'da Kuzey Kutbu Konseyi, Kuzey Kutbu Yerli Halkları ve diğer Kuzey Kutbu aktörlerinin ortak Kuzey Kutbu meselelerine aktif katılımıyla Kuzey Kutup devletleri arasındaki işbirliğini, koordinasyonu ve etkileşimi geliştirmek için üst düzey bir hükümetler arası forum olarak kurulmuştur.¹⁸ Sekiz bölge devletinin aynı zamanda konseyde üye olarak yer aldıkları görülmektedir.¹⁹ Bununla birlikte bölge devletlerinin ağırlıklı olarak ABD ve NATO'yla işbirliği yapma eğiliminde oldukları ve Rusya'dan tehdit algıladıkları söylenebilir. Nitekim Rusya'nın konsey üyeliği askıya alınmıştır. Bunun yanı sıra bir bölge dışı aktör olarak Çin de bahse konu olan bölgedeki etkisini arttırmaya dönük çaba içerisinde. Bu kapsamda aktörlerin yaklaşımlarının irdelenmesi gerekmektedir.

Arktik devletleri bağlamında öncelikle Norveç'e değinmek gerekirse, Svalbard takımadaları konusunda Rusya'yla ihtilaf halinde olduğu belirtilmelidir. Moskova yönetimi, söz konusu adanın Norveç'e ait olduğunu

18 "The History of the Arctic Council", *Arctic Council*, <https://www.arctic-council.org/about/timeline/>, (Erişim Tarihi: 16.11.2022).

19 Onur Limon, "Arktik Konseyi ve Türkiye'nin Unutulan Arktik Konseyi Gözlemci Üyelik Başvurusu", *International Journal of Politics and Security*, 3(1), 2021, s. 311.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

kabul etmesine rağmen ekonomik amaçlar dışında kullanılmasına karşı çıkmakta ve bu da tarafları dönem dönem karşı karşıya getirmektedir.²⁰ Bu da Norveç'in bölgeye ilişkin tehdit algılamalarında Rusya'nın önde gelmesine yol açmaktadır. Üstelik Norveç, bir NATO üyesidir. Bu da Oslo yönetiminin NATO merkezli güvenlik paradigması çerçevesinde hareket etmesini ve dolayısıyla ABD'ye yakın bir aktör olarak konumlanmasını beraberinde getirmektedir.

Arktik Bölgesi'nin bir diğer devleti ise Danimarka'dır. Danimarka'nın Hans Adası başta olmak üzere bölgesel düzlemdeki çeşitli sorunlardan mütevellit Kanada'yla karşı karşıya geldiği bilinmektedir. Buna rağmen Kopenhag yönetimi de bir NATO müttefiki olması hasebiyle ABD'ye yakın bir aktördür. Lakin Rusya'yla doğrudan sınırdaşlık durumunun bulunmamasından ötürü Rusya merkezli tehdit algısının diğer bölge devletlerine kıyasla daha zayıf olduğu ifade edilebilir.

Arktik Okyanusu'na kıyıdaş devletlerden olan Kanada, geleneksel dış politika yaklaşımında olduğu gibi bölgede de ABD'ye yakın bir aktör olarak konumlanmaktadır. Nitekim ABD'yle birlikte Kuzeybatı Geçidi'nin etkin bir rotaya dönüştürülmesini savunmakta ve böylelikle bölgedeki jeopolitik önemini arttıracaklarını düşünmektedir. Arktik ülkelerinden bir diğer ise İzlanda'dır. İzlanda, dış politikasını üç temel öncelik üzerine kurgulamıştır. Bunlar ABD'yle olan ilişkileri, AB'yle münasebetleri ve NATO üyeliği konusudur. İzlanda resmi olarak AB dışında yer almasına rağmen, genel itibariyle AB politikalarıyla uyumlu hareket etmektedir. 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna müdahalesi nedeniyle AB tarafından Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlara İzlanda da katılmış ve ABD-AB politikaları kapsamında tutum sergilemiştir. İzlanda, 2022 senesindeki Ukrayna Savaşı'nda da Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımları desteklemektedir.²¹

20 Adnan Dal, "Kuzeydeki Asırlık Çatışma: Arktik Bölgesi'ndeki Çıkarlar Algılaması ve Egemenlik Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 2020, s. 294.

21 "Iceland: Fish Fight Spawned Over Ukraine Sanctions", *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/features/2015/10/8/iceland-fish-fight-spawned-over-ukraine-sanctions>, (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bölge devletlerinden olan İsveç ve Finlandiya ise dış politikada benzer davranışlar sergileyen ve genellikle birlikte hareket eden iki ülkedir. Nitekim aktörler, uzun yıllar boyunca uyguladıkları tarafsızlık politikasını da 2022 yılının Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından terk ederek NATO üyeliğine beraber başvurmuştur. Çünkü iki ülke de "Rus yayılcılığının" bir sonraki hedefinin kendileri olabileceği şeklinde kaygılara sahiptir. Bu durum ise Stockholm ve Helsinki yönetimlerinin Arktik jeopolitiğinde de Washington yönetimini mühim bir partner olarak görmesini beraberinde getirmektedir.

Anlaşılacağı üzere Rusya dışındaki bölge devletleri, ABD'nin müttefiki konumundadır. ABD'nin Arktik bölgesine yönelik yaklaşımı makalenin ikinci bölümünde 2022 yılının Ekim ayında yayınlanan strateji belgesi çerçevesinde ele alınacaktır. Bu noktada Rusya'nın bölge politikasına değinmek gerekmektedir.

Moskova yönetimi, öncelikle Arktik bölgesini jeopolitik olarak kendisinin kuzeyden kuşatılmasının önlenmesi hassasiyetiyle değerlendirmektedir. Nitekim İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliklerine de bu sebeple karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan Rusya'nın Arktik bölgesinde iki belirleyici parametrenin bulunduğu bahsedilebilir. Bunlardan ilki, egemenlik alanlarıdır. Zira Rusya, 2001 yılında reddedilmesine rağmen Lomonosov ve Alpha-Mendeleev Sırtları da dahil olmak üzere Kuzey Buz Denizi'ndeki 1,2 milyon km²'lik alanda egemenlik iddiasında bulunmaktadır.²² İkinci husus ise Arktik Bölgesi'nin doğal kaynaklarıyla ilişkilidir. Zira bölgede doğalgaz ve petrol rezervlerinin yanı sıra zengin nikel, krom, manganez, bakır, antimon, kalay, tungsten ve altın madenlerinin de bulunduğu düşünülmektedir. Bu yüzden de Moskova yönetimi, Arktik'teki egemenliğini genişletmesini ekonomik refahına giden yollardan biri şeklinde değerlendirmektedir.

22 Heather Conley-Jamie Kraut, "U.S. Strategic Interests in the Arctic An Assessment of Current Challenges and New Opportunities for Cooperation", CSIS, 2010, s. 17.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

Öte yandan Kremlin yönetimi, Arktik Bölgesi'ni küresel ticaret ve Atlantik ve Pasifik Okyanuslarına erişim bağlamında da ele almaktadır. Bu kapsamda Rusya, Kuzey Deniz Rotası'nın güvenliğine ve geliştirilmesine büyük önem arz etmektedir. Bu durum, Rusya'nın deniz doktrinine de yansımış vaziyettedir.

Bölge devletlerinin yanı sıra Arktik jeopolitiğine bölge dışı aktörler de ilgi göstermektedir. Elbette bunların başında Çin ve Avrupa Birliği (AB) gelmektedir. Pekin yönetiminin bölgeye olan ilgisini yansıtan en önemli girişim ise "Kutup İpek Yolu" projesidir.²³

Kutup İpek Yolu, Kuzey Kutup Dairesi üzerinden üç büyük ekonomik merkezi (Kuzey Amerika, Doğu Asya ve Batı Avrupa) birbirine bağlayan Kuzey Kutbu nakliye rotalarını ifade etmektedir. Kuşak-Yol Projesi çerçevesinde gündeme gelen girişim, Çin'in küresel ticarete ve bu bağlamda ticaret yollarına hâkim olma çabasının bir ürünüdür. Bu sebeple Pekin yönetiminin Arktik jeopolitiğine olan ilgisi her geçen gün artmaktadır. Bu yüzden de 2015 senesinde kendisini "Yakın Arktik Devleti" olarak tanımlayan Çin, 2018 senesinde Arktik politikasını içeren "Beyaz Kitap"ı yayınlamıştır.²⁴ Dolayısıyla Pekin, ticaret yollarına egemen olma iddiası bağlamında Arktik jeopolitiğindeki etkisini de arttırma arzusu içerisindedir.

Bölge dışı aktörlerden olan AB ise daha ziyade üyesi olan devletlerin çıkarları ve bu kapsamda gelişen müttefiklik ilişkisi çerçevesinde Arktik Bölgesi'ne yaklaşmaktadır. Bunun yanı sıra birliğin enerji güvenliği ve ticari ilişkiler boyutunda da bölgeyi önemseydiği ve burada temelde ABD'yle paralel bir politik duruş geliştirdiği öne sürülebilir.

²³ "Polar Shipping Routes", *The Geography of Transport Systems*, <https://transportgeography.org/contents/chapter1/transportation-and-space/polar-shipping-routes/>, (Erişim Tarihi: 18.11.2022).

²⁴ Veli Ahmet Çevik-Tülin Durukan, "Çin'in Kuzey Kutbu'na Olan İlgisi: Kutup İpek Yolu", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 2020, s. 254.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Tüm bu bilgilerden hareketle, uzun yıllar boyunca bölgedeki çıkarlarını Kanada'yla yürütülen ortak çalışmalar ve özellikle de Kuzeybatı Geçidi'nin etkinliğinin sağlanması amacı doğrultusunda inşa eden ABD'nin her şeye rağmen küresel liderliği bakımından bölgeyi öncelik teşkil eden bir coğrafya olarak görmediği iddia edilebilir. Fakat küresel ısınmaya paralel olarak buzulların erimesi, küresel hegemon gücün temel şartlarından biri olan ticaret rotalarının ve enerji kaynaklarının kontrolü ve denetimi iddiası bağlamında Washington yönetimini de Arktik merkezli gelişmelerle yakından ilgilenmeye yönlendirmiştir.

Bilhassa Rusya-Ukrayna Savaşı, bu ilginin gelişiminde kırılma noktası olmuştur. Zira NATO aracılığıyla Rusya'yı Karadeniz üzerinden kuşatan ve bir anlamda "Geniş Karadeniz"²⁵ "NATO Gölü"²⁶ne dönüştüren ABD,²⁶ söz konusu çevrelemeyi İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelikleri vesilesiyle Baltık Denizi'ni de içerecek bir biçimde genişletme imkanı elde etmiştir. Üstelik bu durum, ABD'nin Rusya dışındaki tüm Arktik devletleriyle NATO kapsamında müttefik olmasını sağlayacak bir ortam yaratmıştır. Bu yüzden de ABD, Arktik konusunda daha somut stratejiler geliştirme ihtiyacı hissetmiştir. Bu ihtiyacın yansıması olarak da 2022 yılının Ekim ayında "yayınlanan "Arktik Bölgesi İçin Ulusal Strateji" başlıklı belgeyi yayınlamıştır. Bu noktada söz konusu bölgeye odaklanmak gerekmektedir.

BEYAZ SARAY'IN "ARKTİK BÖLGESİ İÇİN ULUSAL STRATEJİ" BELGESİ

Beyaz Saray tarafından yayınlanan belge, ABD'nin barışçıl, istikrarlı, müreffeh ve işbirlikçi bir Kuzey Kutbu bölgesi istediğini belirtmekte ve bu kapsamda 2032 yılına uzanan on senelik bir vizyondan bahsetmektedir.²⁷

25 Mehmet Seyfettin Erol-Sertif Demir, "Amerika'nın Karadeniz Politikasını Yeniden Değerlendirmek", *Gazi Akademik Bakış*, 6(11), 2012, s. 18.

26 Doğan Başaran, "Pax-Amerikana Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkanlar Politikasının Dönüşümü", 4(1), 2018, s. 48.

27 "National Strategy for...", a.g.m., s. 3.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

Buna ek olarak belgenin yönetici özeti kısmında Washington yönetiminin Arktik bölgesinin 2013 yılından itibaren bir rekabet alanına dönüştüğünü kabul ettiğini vurgulanmıştır. Ayrıca aynı bölümde belge, 2022 senesinin Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın bölgedeki jeopolitik fay hatlarını çok daha kırılğan hale getirdiğine dikkat çekmiştir.²⁸

Bu anlamda İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya gerçekleştirdikleri üyelik başvurularının söz konusu savaştan kaynaklandığı düşünüldüğünde, belgenin yayınlanmasını da Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesiyle ilişkilendirmek mümkündür. Ayrıca belge, Beyaz Saray'ın Arktik Bölgesi'ne odaklanan ilk strateji belgesi olması nedeniyle de oldukça önemlidir.

ABD'nin bölgedeki çıkarlarını korumak için Arktik politikasını dört sütun çerçevesinde ele alacağını dile getiren belgede ifade edilen sütunlar şunlardır:²⁹

- Güvenlik
- İklim Değişikliği ve Çevre
- Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma
- Uluslararası İşbirliği ve Yönetişim

Bahse konu olan belgenin ilk başlığını "Arktik Bölgesi'nde Değişen Koşullar" başlığı oluşturmaktadır. Bu bölümde Washington yönetimi, bölge jeopolitiğinde meydana gelen değişimleri ifade etmektedir. İlk olarak ABD'nin küresel iklim değişikliğine ve bunun çevrede yarattığı tahribata dikkat çekerken; balıkçılık başta olmak üzere gıda güvenliğini olumsuz etkileyen gelişmelere vurgu yapmaktadır. Buna ek olarak Beyaz Saray, buzulların erimesinin yeni fırsatlar ve zorluklar yarattığının da altını çizmektedir. Bu kapsamda ABD'nin odaklandığı temel hususun denizlerdeki seyrüsefer özgürlüğü olduğu söylenebilir.³⁰

²⁸ Aynı yer.

²⁹ Aynı yer.

³⁰ "National Strategy for...", a.g.m., s. 5-6.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ayrıca Beyaz Saray, Rusya'nın Arktik jeopolitiğindeki istikarsızlaştırıcı aktör olduğunu öne sürmüştür. Moskova yönetiminin kendi altyapısını geliştirdiğini, egemenlik iddialarıyla bölge devletlerini istikrarsızlaştırdığını ve bölgede gerçekleştirdiği tatbikatlar aracılığıyla bölgeyi güvensizleştirdiğini belirtmiştir. Buna ek olarak ABD, Çin'in Kuzey Kutbu'ndaki etkinliğinin arttığını da vurgulamıştır.³¹ Dolayısıyla ABD, bölge okumasını da küresel değerlendirmelerine paralel bir biçimde inşa etmiştir. Washington'a göre, tıpkı küresel güç mücadelesinde olduğu gibi Arktik jeopolitiğinde de temel "ötekiler", Rusya ve Çin'dir. Bölgenin değişen yapısı da daha ziyade Moskova ve Pekin yönetiminin eylemlerinin yarattığı rahatsızlık bağlamında ele alınmaktadır.

Bu genel perspektifin ardından "Yaklaşımımız: Stratejik Sütunlar ve Yol Gösterici Prensipler" başlığında Beyaz Saray, yukarıda belirtilen sütunları açmakta ve ABD'nin bölgeye liderlik edeceğini söylemektedir. İlk olarak güvenlik sütunundan başlamak gerekirse belgede Washington yönetimi, bölgesel güvenliğin nasıl sağlanacağını şu şekilde ifade etmektedir:³²

"ABD anavatanına ve müttefiklerimize yönelik tehditleri şu şekilde caydıracağız: Kuzey Kutbu'ndaki çıkarlarımızı savunmak için gereken yetenekleri geliştirirken; müttefiklerimizle müşterek yaklaşımların koordinasyonunu sağlayıp bölgedeki riskleri azaltmak isteyen ülkelerle işbirliği yapacağız. Amerikan halkını ve egemen topraklarımızı savunmak için yaptığımız gibi."

Anlaşılacağı üzere Washington yönetimi, bölgesel liderliğini tıpkı küresel liderliğinde olduğu gibi müttefiklik ilişkilerini kuvvetlendirmek suretiyle sağlayabileceğini düşünmektedir. Bu kapsamda ABD'nin Rusya ve Çin'den tehdit algılayan bölge devletleriyle işbirliğini geliştirmek suretiyle bölgede makul bir güç dengesi yaratmayı amaçladığını ifade etmek mümkündür.

³¹ Aynı yer.

³² "National Strategy for...", a.g.m., s. 7.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

İkinci sütunda ise iklim değişikliği ve çevrenin korunması amacına odaklanılmaktadır. Bu kapsamda ABD'nin küresel ısınmaya bağlı olarak yaşanan iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hafifletebilmek için bilimsel çalışmalara ağırlık vereceği ve Arktik'teki ekosistemi korumayı önemseydiği belirtilmiştir.

Üçüncü sütun ise ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğine vurgu yapmaktadır. Burada da Washington yönetiminin müttefikleriyle işbirliğini esas alan bir yaklaşım sergileyeceği şu sözlerle dile getirilmektedir:³³

“Ekonomik sektörler, altyapıya hizmet yaparak büyürler. Kuzey Kutbu Bölgesi'nde de yüksek standartlı yatırımları ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla müttefiklerimizle birlikte çalışacağız.”

Uluslararası işbirliği ve yönetişime odaklanan dördüncü sütunda Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesine atıfta bulunmakta ve bölge devletlerinin tehdit algılamalarını ABD nüfuzunun genişletilmesi noktasında bir fırsata çevirmeyi öngörmektedir. Zira ABD, bu sütunda uluslararası işbirliğinin uluslararası hukuka saygı çerçevesinde şekillenmesi gerektiğini belirtmekte ve ABD'nin bölgedeki müttefikleriyle ortak yaklaşımlar geliştirme noktasında istekli olduğunu dile getirmektedir.

Washington yönetimi, Arktik Bölgesi'ne ilişkin strateji belgesinde dört sütunun beş ilkeye dayandırıldığını belirtmektedir. Bunlardan ilki bölgenin yerli topluluklarıyla dayanışmayı koordine etme ve bölgeyi birlikte yönetmektir. Bu stratejinin ortak bir şekilde belirlenip müşterek biçimde hayata geçirileceğini belirten belge, ABD'nin karşılıklı saygıya dayalı eşitler arası ilişkiler kurduğu mesajını vermektedir.

Bu kapsamda belgedeki ikinci prensip, müttefikler ve ortaklarla ilişkilerin derinleştirilmesidir. Bu kapsamda belgede şu ifadeler yer almaktadır:³⁴

³³ Aynı yer.

³⁴ Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Kuzey Kutbu, ABD’nin en yakın müttefiklerine ve ortaklarına ev sahipliği yapıyor. Kuzey Amerikalı komşumuz Kanada ve Avrupalı müttefik ve ortaklarımız Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç bizim için önemli. İşbirliğimizi geliştirmeye devam edeceğiz. Birlikte çalışabilirlik için bilgi paylaşımını esas alacağız ve bu da Arktik dayanışmasını geliştirecek. Bölgede uluslararası hukuku, kuralları ve değerleri benimseyen ülkeler beraber hareket edecek.”

Burada dikkat çekici husus, ABD’nin açıkça dile getirmese de değerler ve uluslararası hukuk vurgusu yaparak demokrasiler-otokrasiler ayrımına gitmesidir. Zaten ABD Başkanı Joe Biden, çeşitli platformlarda Rusya ve Çin’i otokratlıkla suçlamış ve ABD ile müttefikleri arasındaki ilişkileri demokratik değerler üzerinden inşa edilen münasebetler olarak gördüğü mesajını vermiştir. Dolayısıyla ABD’nin Arktik politikasında da aynı yaklaşımın sürdüğünü iddia etmek mümkündür.

Söz konusu beldedeki üçüncü prensip, uzun vadeli yatırımların planlanmasıyla ilişkilidir. Bu kapsamda Washington yönetimi, yeni buzkıran gemiler inşa etmek, iletişim ve denizcilik altyapısını geliştirmek ve bilimsel araştırmalara yatırım yapmak gibi uzun vadeli refah ve kalkınmayı önceleyen bir yaklaşımdan bahsetmektedir.

Belgede yer alan dördüncü ilke, sektörler arası işbirliğinin ve yenilikçi fikirlerin geliştirilmesidir. Bu anlamda ABD, Arktik Bölgesi’ndeki problemleri çözüme noktasında ulusal hükümetlerin çabalarının yetersiz kalabileceğini belirterek özel sektörlerin teşvik edilerek desteklenmesini, sektörler arasında işbirliği yapılması gerektiğini ve bunun sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar ve hatta eyaletler ile yerel yönetimler arasındaki işbirlikleri aracılığıyla güçlendirilmesinin zaruriyet arz ettiğini vurgulamıştır.³⁵

³⁵ Aynı yer.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

Esasen bu açıklama, hem ekonomik hem de kültürel işbirliğinin derinleştirilmesi amacını barındırmaktadır. Yani ABD'ye siyasi, güvenlik ve askeri temelli işbirlikleri, bölgedeki müttefiklik ilişkilerini bir seviyeye taşısa da istenilen düzeye ulaştıramayacaktır. Bu nedenle de Washington yönetimi, müttefikleriyle olan ilişkilerinin ekonomik ve kültürel işbirliği yoluyla derinleştirilmesi ihtiyacının bulunduğunu belirtmektedir.

Beşinci prensip ise kanıtlara dayalı bir yaklaşımın taahhüt edilmesidir. Bu çerçevede ABD çeşitli kurumların arasındaki eşgüdümün önemini vurgulamıştır.³⁶

Belgenin devamında ise yukarıda belirtilen sütunlara ilişkin stratejik hedefler aktarılmaktadır. Bu çerçevede ABD, güvenlik konusunda kendi halkının, topraklarının ve müttefiklerinin güvenliğini koruma taahhüdünü yinelerken; askeri ve sivil yeteneklerin geliştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ABD, tehditleri ve riskler karşısında caydırıcılığın güçlendirilmesi ihtiyacına odaklanmaktadır. Bu çerçevede Beyaz Saray, güvenlik sütununa ilişkin üç stratejik hedef belirlemiştir. Bunlardan ilki, Arktik Bölgesi'ndeki operasyon anlayışının geliştirilmesidir. ABD'ye göre, bölgenin değişen jeopolitik koşullarını yanıtlayabilmek için bu mühim bir ihtiyaçtır.

Bu kapsamda Washington yönetimi, gemi trafiği, hava durumu, deniz ve hava kaynaklı askeri tehditler vb. konuların gözetlenmesi noktasındaki kabiliyetlerin geliştirilmesini zaruri görmekte ve bu doğrultuda Kuzey Amerika Hava-Uzay Savunma Komutanlığı'nı Kanada'yla birlikte modernize edeceğini ifade etmektedir. Bu da ABD-Kanada ilişkilerinin savunma ve güvenlik boyutunu gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda bu durum, Washington yönetiminin Arktik jeopolitiğindeki temel müttefik olarak Ottawa'yı gördüğünü ortaya koymaktadır.

³⁶ Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ABD'nin konuya ilişkin belirlediği ikinci stratejik hedef ise bölgedeki askeri varlığının kuvvetlendirilmesidir. Aynı zamanda Washington, Avrupalı müttefiklerinin de savunma kabiliyetlerini geliştirmesi gerektiğine inanmaktadır. Beyaz Saray'a göre bölgesel güvenliğe dair kapasitenin güçlendirilmesi hedefine siber güvenlik de dahildir.³⁷

ABD'nin bölgesel güvenlik bağlamındaki üçüncü stratejik hedefi ise müttefikleriyle olan işbirliğinin artırılmasıdır. Zira Beyaz Saray, Rusya'nın caydırılması noktasında kolektif caydırıcılığın müşterek biçimde genişletilmesine liderlik etme arzusu içerisindedir. Bu noktada ise ABD, NATO'ya atıfta bulunmakta ve NATO'nun bölgedeki varlığını arttırması gerektiğini dile getirmektedir.³⁸ Dolayısıyla ABD, küresel liderliğinde olduğu gibi, bölgesel hegemonyasında da NATO'nun güvenlik garantileri üzerinden aktörleri bir araya getirmeyi önemsemektedir.

İklim değişikliği ve çevre konusunda ise ABD, dört stratejik hedef belirlemiştir. Bunlardan ilki toplumun uyumu çerçevesinde iklim direnci geliştirmektir. Washington yönetimi, bu konuda kuraklığa dikkat çekmekte ve bunun göçe yol açtığını hatırlatmaktadır. ABD'ye göre bu konuda devletler ve yerel yönetimler düzeyinde koordinasyon geliştirmek gerekmektedir.³⁹

ABD'nin ikinci hedefi ise Kuzey Kutbu'ndaki emisyonları azaltmaya yönelik uluslararası girişimlerin sürdürülmesidir.⁴⁰ Bu bağlamda üçüncü amaç, iklim değişikliğinin daha iyi anlaşılabilmesi maksadıyla araştırmaların genişletilmesidir.⁴¹ Bu durum ise Washington yönetiminin bölge başkentleriyle bilimsel işbirliğine odaklanacağı anlamını taşımaktadır. Özellikle de denizcilik alanındaki araştırmalara öncelik

37 "National Strategy for...", a.g.m., s. 9.

38 Aynı yer.

39 "National Strategy for...", a.g.m., s. 10.

40 Aynı yer.

41 Aynı yer.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

verileceğini öngörmek mümkündür. Dördüncü hedef de bölgenin ekosisteminin korunmasıdır. Bunun için de çevre felaketlerine karşı birtakım inisiyatiflerin geliştirilmeye çalışılacağı ifade edilebilir.⁴²

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma noktasında da Beyaz Saray dört stratejik hedef belirlemiştir. Bunlardan ilki, altyapıya yatırımlar yapılmasıdır. İkincisi ise hizmetlere erişimin iyileştirilmesidir. Üçüncüsü gelişmekte olan sektörlerin desteklenmesidir. Burada özellikle de biyoçeşitliliği korurken enerji geçişinin desteklenmesini ve gıda güvenliğini sağlamayı öngören yatırımların teşvik edilmesinden bahsedilmektedir. Dördüncü hedef de müttefiklerin ortak çalışmasıdır. Burada ise finansman desteği sağlanan yerel ortaklıkların ön plana çıkarıldığı görülmektedir.⁴³

Uluslararası işbirliği ve yönetim noktasında da ABD'nin iki temel stratejik hedef belirlediği söylenebilir. Bunlardan ilki Arktik Konseyi ve diğer Arktik kurumlarıyla ilişkilerin anlaşmalarla güçlendirilmesidir. Nitekim belgede yer alan şu ifadeler, Washington yönetiminin amacını ortaya koymaktadır.⁴⁴

"ABD'nin katılımını ve liderliğini genişleteceğiz, yeni ortaklıklar peşinde koşacağız... Diplomatik varlığımızı genişletmek de dahil olmak üzere, bu çalışmayı desteklemek için tüm hükümet araçlarını devreye sokacağız."

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi ABD, bölgedeki varlığını anlaşmalar yoluyla genişletmek ve böylelikle küresel liderliğinin sürdürülebilirliği noktasında Arktik sac ayağını sağlama alma çabası içerisindedir. Beyaz Saray'ın bu konudaki ikinci hedefi ise seyrüsefer

⁴² Aynı yer.

⁴³ "National Strategy for...", a.g.m., s. 11-12.

⁴⁴ "National Strategy for...", a.g.m., s. 14.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

özgürlüğünün ve kıta sahanlığının korunmasıdır.⁴⁵ Bu kapsamda Washington, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne atıf yapmakta ve uluslararası hukukun önemini vurgulamaktadır.

Tüm bu bilgilerden hareketle, ABD'nin Arktik stratejisinin Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan ve özellikle de İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelik başvurularından sonra daha önemli hale gediği ifade edilebilir. Belge, Washington yönetiminin bölgedeki temel öteki olarak Rusya'yı gördüğünü ve Çin'in eylemlerinden de rahatsızlık duyduğunu gözler önüne sermektedir. Buna karşılık Beyaz Saray, bölge devletleriyle işbirliği yapmak suretiyle hem kendi liderliğini pekiştirmek hem de rakiplerini caydırmak istemektedir. Bu anlamda NATO'nun ABD açısından kullanışlı bir araç olduğu ifade edilebilir. Üstelik İsveç ve Finlandiya'nın üyeliklerinin tamamlanması halinde Rusya'ya rağmen Arktik'in bir NATO bölgesi haline geleceği öne sürülebilir. Bu da bölgenin ABD açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır.

Kuşkusuz diğer devletler gibi ABD'de bölgeyi jeopolitik ve jeoekonomik nedenlerden ötürü önemsemektedir. Bu durumda ise Arktik'in enerji ve deniz koridorları boyutunda ön plana çıktığı ifade edilebilir. Bu yüzden de ABD, bölgedeki müttefikleriyle olan ilişkilerini geliştirme arzusu içerisindedir. Bu kapsamda Washington yönetimi; güvenlik, iklim değişikliği ve çevre, sürdürülebilir kalkınma ve uluslararası işbirliği sütunları üzerinden inşa edeceği bir Arktik politikasına geçtiğini 2022 yılının Ekim ayında yayınlanan bahse konu belge aracılığıyla net bir şekilde ortaya koymuştur.

⁴⁵ Aynı yer.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

SONUÇ

21. yüzyılın en önemli ekolojik problemlerinden ve dolayısıyla güvenlik sorunlarından biri olan küresel ısınma, ciddi sorunları beraberinde getirirse de Kuzey Kutbu bölgesindeki buzulların erimesi, yeni deniz rotalarının oluşmasını gündeme getirmektedir. Üstelik Arktik merkezli güzergahların, Doğu Asya'dan Batı Avrupa'ya Süveyş Kanalı üzerinden gerçekleşen deniz ulaşımını 21.000 km'den 12.800 km'ye indirmesi öngörülmektedir. Bu da küresel hâkimiyet iddiası bulunan aktörlerin güzergâhların kontrolü bağlamında Arktik jeopolitiğine yönelik ilgisi artmaktadır.

Bu kapsamda bölgede yer alan devletlerin genelinin ABD'yle yakın ilişkilere sahip olduğu görülürken; Rusya ise farklı tezleri savunmaktadır. Moskova yönetimi açısından Arktik jeopolitiği hem egemenlik hem de enerji iddiaları bakımından oldukça mühimdir. Buna ek olarak Rusya, Kuzey Deniz Rotası'na hakim olmaya çalışmaktadır.

Diğer taraftan bölge dışı aktörlerden AB ve Çin'in de Arktik jeopolitiğiyle yakından ilgilendiği görülmektedir. Nitekim çoğu bölge ülkesi, aynı zamanda AB üyesidir. Bu anlamda AB, ABD'ye yakın bir çizgide konumlanırken; Pekin yönetimi Kutup İpek Yolu Projesi çerçevesinde kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte ve kendisini "Yakın Arktik Devleti" olarak tanımlamaktadır. Çin'in 2018 senesinde yayınladığı "Beyaz Kitap" da Pekin'in Arktik'e olan ilgisini gözler önüne sermektedir.

Bölgenin jeopolitik önemini arttıran bir başka gelişme ise 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı olmuştur. Zira bu savaş, bölge devletlerinden İsveç ve Finlandiya'nın uzun yıllar boyunca başarıyla uyguladıkları tarafsızlık politikasını terk ederek NATO'ya üyelik başvurusu yapmasını beraberinde getirmiştir. Bu da NATO'nun 2030 Strateji Belgesi'ndeki hedeflerine de uygun bir biçimde Arktik Açılımı yapmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece NATO aracılığıyla ittifakın başat gücü olan ABD, Rusya'yı Baltık Denizi üzerinden kuşatma, Arktik merkezli ticaret

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

yollarını kontrol etme ve bölgenin enerji kaynaklarından yararlanma imkanına kavuşmaktadır. Bu nedenle de ABD, Arktik coğrafyasına olan ilgisini arttırmıştır.

Söz konusu ilginin en somut çıktısı ise 2022 yılının Ekim ayında Beyaz Saray tarafından yayınlanan “Arktik Bölgesi İçin Ulusal Strateji” başlıklı belgedir. Bu belge, ABD’nin bölge okumasını ve gelecek tahayyülünü ortaya koyması hasebiyle oldukça önemlidir. Nitekim belge, ABD’nin Arktik jeopolitiğinde temel rakip olarak Rusya ve Çin’i gördüğünü ve Rusya-Ukrayna Savaşı’na yapılan atıflar üzerinden bölge devletlerindeki tehdit algılamalarını canlı tutarak kendi etkisini arttırmaya çalıştığını gözler önüne sermektedir. Bu kapsamda ABD, müttefikleriyle işbirliğini ön plana çıkaran kolektif dayanışma kültürüne dayalı bir bölge politikası geliştirmeye hazırlanmakta ve bir anlamda belge vesilesiyle “2032 Arktik Vizyonu”nu ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede ABD’nin Arktik politikasının dört sütun üzerine inşa edildiği görülmektedir. Bunlar; güvenlik, iklim değişikliği ve çevre, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, uluslararası işbirliği ve yönetişimdir. Bu kapsamda Beyaz Saray yönetimi, bölgesel güvenlik ortamını geliştirmeyi ve bununla ilintili olarak ABD’nin bölgedeki askeri varlığını arttırmayı amaçlamaktadır. Bu durum ise Rusya’ya karşı caydırıcılığın güçlendirilmesi argümanı üzerinden açıklanmaktadır.

İkinci husus olan iklim değişikliği ve çevre meselesinde de ABD, esasen Rusya ve Çin gibi aktörleri, küresel düzeyde yalnızlaştırmaya çalışmaktadır. Söz konusu belge, bu durumun Arktik jeopolitiğini de içereceğini göstermektedir.

Sürdürülebilir ekonomik kalkınma başlıklı üçüncü sütun ise Washington yönetiminin enerji ve ticaret temelli işbirlikleriyle bölge devletleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirmek ve esasen karşılıklı bağımlılık ilişkisi yaratmak istediğini ortaya koymaktadır. Üstelik bu

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

işbirliği, ekonomi ve güvenlikle sınırlı kalmayacak biçimde kültürel boyutu da barındırmaktadır. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar ve diğer organizasyonları da içerecek kapsamlı bir işbirliğinin arzulandığı söylenebilir.

Dördüncü olarak uluslararası işbirliği ve yönetim çerçevesinde ABD, en temelde uluslararası hukuka ve değerlere bağlılıktan bahsetmektedir. Bu durum ise Washington yönetiminin otoriterlik eleştirisi yönelttiği Rusya ve Çin'e karşı "demokrasiler ittifakı" söyleminin bir uzantısı olarak yorumlanabilir. Buna ek olarak uluslararası işbirliği kapsamında Aktik Konseyi başta olmak üzere uluslararası örgütlerin ve ikili anlaşmaların da ABD'nin bölge politikasında mühim bir rol oynayacağı görülmektedir.

Sonuç olarak ABD, küresel ısınmayla birlikte jeopolitik önemi artan Arktik coğrafyasının riskleri ve fırsatları barındırdığını düşünmekte ve değişen uluslararası koşullar bağlamında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinden ve Çin'in dünyanın çeşitli bölgelerinde artan etkisinden duyduğu rahatsızlığı müttefikleriyle ilişkilerini derinleştirmek suretiyle Arktik Bölgesi'ndeki etkisini arttırmaya çalışmaktadır. Bu da bölgenin küresel güç mücadelesinin yeni oyun sahalarından biri haline dönüştüğüne işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

"Iceland: Fish Fight Spawned Over Ukraine Sanctions", *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/features/2015/10/8/iceland-fish-fight-spawned-over-ukraine-sanctions>, (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

"National Strategy for the Arctic Region", *The White House*, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.11.2022).

"Polar Shipping Routes", *The Geography of Transport Systems*, <https://transportgeography.org/contents/chapter1/transportation-and-space/polar-shipping-routes/>, (Erişim Tarihi: 18.11.2022).

"The History of the Arctic Council", *Arctic Council*, <https://www.arctic-council.org/about/timeline/>, (Erişim Tarihi: 16.11.2022).

BAŞARAN, Doğan, "Pax-Amerikana Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkanlar Politikasının Dönüşümü", *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 4(1), 2018, s. 37-52.

BRZEZİNSKI, Zbigniew, *Tercih*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2005.

BYERS, Michael, *Who Owns the Arctic?*, Douglas&McIntyre, Vancouver 2009.

CONLEY, Heather-Jamie Kraut, "U.S. Strategic Interests in the Arctic An Assessment of Current Challenges and New Opportunities for Cooperation", *CSIS*, April 2010.

ÇELİK, Kadir Ertaç, *ABD Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Türkiye*, Astana Yayınları, Ankara 2022.

ÇELİK, Kadir Ertaç-Doğan Başaran, "Empire Tendencies of USA Within the Context of Asia-Pacific Policy and China: An Analysis of Trump Doctrine", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 2019, s. 34-54.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'NİN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

ÇELİK, Kadir Ertaç-Mehmet Seyfettin Erol, "Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2019, s. 11-41.

ÇEVİK, Veli Ahmet -Tülin Durukan, "Çin'in Kuzey Kutbu'na Olan İlgisi: Kutup İpek Yolu", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 2020, s. 254-262.

ÇİFTÇİ, Kemal, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: "Rıza"ya Dayalı "Hegemonya"dan "İmparatorluk" Düzenine", *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 2009, s. 203-219.

DAL, Adnan, "Kuzeydeki Asırlık Çatışma: Arktik Bölgesi'ndeki Çıkarlar Algılaması ve Egemenlik Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 2020, s. 287-304.

EROL, Mehmet Seyfettin-Sertif Demir, "Amerika'nın Karadeniz Politikasını Yeniden Değerlendirmek", *Gazi Akademik Bakış*, 6(11), 2012, s. 17-33.

FUKUYAMA, Francis, "Tarihin Sonu mu?", *Tarihin Sonu mu?*, Mustafa Aydın, der., Vadi Yayınları, Ankara 2005.

GÜDÜL, Serpil, "Amerika Birleşik Devletleri'nin NSC-68 Çerçevesinde Uyguladığı Soğuk Savaş Stratejisi ve Türkiye'ye Yansımaları", *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 2021, s. 291-310.

KARABULUT, Bilal, "Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek", *Karadeniz Araştırmaları*, 6(23), 2009, s. 1-11.

KAVAS, Alp Yüce, "Soğuk Savaş Sonrası Arktika Bölgesi Jeopolitiği ve Bölgesel İş Birliği Potansiyeli", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2019, s. 25-44.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

LİMON, Onur, "Arktik Konseyi ve Türkiye'nin Unutulan Arktik Konseyi Gözlemci Üyelik Başvurusu", *International Journal of Politics and Security*, 3(1), 2021, s. 302-335.

LİMON, Onur, *Arktika Jeopolitiği-1*, Efe Akademi, İstanbul 2020.

ORAL, Ferhan, "İklim Değişikliğinin Küresel Deniz Ticaretine Etkileri", *ANKASAM*, <https://www.ankasam.org/iklim-degisikliginin-kuresel-deniz-ticaretine-etkileri/>, (Erişim Tarihi: 15.11.2022).

TEBİN, Prokhor, "The New Naval Doctrine of Russia", *Valdai Discussion Club*, <https://valdaiclub.com/a/highlights/the-new-naval-doctrine-of-russia/>, (Erişim Tarihi: 16.11.2022).

VARDAR TUTAR, Esra-Seçkin Arpalier, "Uluslararası İlişkilerde Yeni Rekabet Alanı Olarak Arktik", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 8(1), 2020, s. 21-59.

YOUNG, Oran R., "The Age of the Arctic", *Foreign Policy*, 61, 1986.

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

STRUCTURED ABSTRACT

During the Cold War that followed World War II, the United States (USA) led the Western Bloc within the framework of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) against the Warsaw Pact countries led by the Soviet Union. During this process, the Washington administration imposed its hegemony on the West and positioned itself as one of the two dominant powers in the international system. The USA, which led the Western World economically, politically, militarily and culturally, has been the party that emerged triumphant from the Cold War, especially with the effect of globalization. Because by 1991, the Soviet Union had dissolved and the USA had become the “only global superpower”.

The Washington administration wanted to geopolitically crown its victory in the Cold War and tried to position itself as an actor that is present in every region of the world, following the developments and directing them when necessary. In this sense, the goal of the USA was to continue to be the dominant force of the international system. As a result, following the Cold War, a unipolar world order centered on the USA emerged.

Despite the fact that the aforementioned order generated developments such as Francis Fukuyama’s pronouncement of “The End of History,” it was apparent that the quest for multipolarity against the USA-centered unipolarity came to the fore in the 2000s. As a matter of fact, structures such as Shanghai Cooperation Organization (SCO) and BRICS were established for this purpose.

In this sense, after Vladimir Putin became the President of Russia, it was seen that the Moscow administration established more self-confident policies by overcoming the “Cold War trauma”. In a sense, this can be interpreted as the revival of the “other” of the USA during the Cold War.

On the other hand, China, which has been adapting to the modern capitalist system since the 1970s, has directed its economic growth, which is called the “Chinese Miracle”, to geopolitical goals after Xi Jinping became the President of China and the Belt-Road Project, announced in 2013, initiated a process in which the Beijing administration carried out a sovereignty struggle through the corridors. Over time, China has been regarded as a “Challenger” that challenges the global leadership of the USA.

In such an environment, in the face of new challenges and new tests, the USA feels the need to deepen its relations with its allies in Europe and Asia-Pacific regions, which are the two main pillars of its hegemony, while also looking for ways to limit the challenges from its competitors. In this context, it is possible to assert that the Washington administration is concerned with the control of corridors and energy resources.

In parallel with global warming, one of the regions that stand out in terms of both the formation of new sea routes and energy resources is the Arctic Region. The Arctic region is the closest geographical region to the continents of North America, Europe and Asia. The region covers the area between the 66th north parallel and the North Pole point. The region, which consists of 9 million km² of land, corresponds to approximately 27 million km². The region includes the presence of the USA, Denmark, Finland, Sweden, Iceland, Canada, Norway and Russia. In this context, while it is seen that all states in the region have close relations with the USA, Russia supports a different theses. For Moscow administration, Arctic geopolitics is very important in terms of both sovereignty and energy claims. In addition, Russia is trying to dominate the Northern Sea Route.

On the other hand, it is seen that the EU and China, which are non-regional actors, are also closely interested in Arctic geopolitics. Most countries in the region are also EU members. In this sense, while the EU is

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

positioned in a line close to the USA, the Beijing administration acts in line with its own interests within the framework of the Polar Silk Road Project and defines itself as a “Near-Arctic State”. The “White Paper” published by China in 2018 also reveals Beijing’s interest in the Arctic.

Another development that increased the geopolitical importance of the region was the Russia-Ukraine War, which started on February 24, 2022. Because of the war, the regional states of Sweden and Finland abandoned their long-held neutrality policy and applied for NATO membership. This makes it easier for NATO to carry out the Arctic Expansion in accordance with its targets in the 2030 Strategy Document. Thus, the USA, which is the dominant power of the alliance through NATO, has the opportunity to encircle Russia over the Baltic Sea, to control the Arctic-centered trade routes and to benefit from the energy resources of the region. For this reason, the USA has increased its interest in the Arctic.

The most concrete output of this interest is the document titled “National Strategy for the Arctic Region” published by the White House in October 2022. This document is very important because it reveals the region’s analysis and future vision of the USA. As a matter of fact, the document reveals that the USA sees Russia and China as the main competitors in Arctic geopolitics and tries to increase its influence by keeping threat perceptions alive in the regional states through references to the Russian-Ukrainian War. In this context, the USA is preparing to develop a regional policy based on a culture of collective solidarity that emphasizes cooperation with its allies and in a sense, reveals the “2032 Arctic Vision” through the document.

In this context, it is seen that the USA Arctic policy is built on four pillars. These are security, climate change and the environment, sustainable economic development, international cooperation and governance. In this context, the White House aims to improve the

regional security environment and to increase the military presence of the USA in the region. This situation is explained through the argument of strengthening deterrence against Russia.

The second pillar, climate change and the environment, the USA is trying to isolate actors such as Russia and China at the global level. This document shows that this will include Arctic geopolitics.

The third pillar titled sustainable economic development reveals that Washington wants to improve its economic relations with the region's states through energy and trade-based cooperation and essentially to create a relationship of interdependence. Moreover, this cooperation includes the cultural dimension in a way that is not limited to economy and security. In this context, it can be said that a comprehensive cooperation including civil society organizations, academic institutions and other organizations is desired.

Fourthly, within the framework of international cooperation and governance, the USA mainly mentions adherence to international law and values. This can be interpreted as an extension of Washington's "alliance of democracies" discourse against Russia and China, which it criticizes as authoritarian. In addition, it is seen that international organizations and bilateral agreements, especially the Arctic Council, will play an important role in the regional policy of the USA within the scope of international cooperation.

In conclusion, the USA thinks that the Arctic geography, whose geopolitical importance has increased with global warming, contains risks and opportunities, and is trying to increase its influence in the Arctic region by deepening its relations with its allies, through its unease with Russia's intervention in Ukraine and China's increasing influence in various

ARKTİK JEOPOLİTİĞİNİN ARTAN ÖNEMİ BAĞLAMINDA ABD'İN ARKTİK STRATEJİ BELGESİ ÜZERİNE BİR OKUMA

---

parts of the world in the context of changing international conditions. This indicates that the region has become one of the new playgrounds for global power struggle.